

Nieuwsbrief

IDENTITEIT ALS STERK MERK

Editie 4, juni 2016

BELEVING EN BETEKENIS

Het wordt met de dag belangrijker om je als school helder te positioneren. Ouders en leerlingen kiezen voor een school met beleving en betekenis. In Onderwijsland wordt veel nadruk op excellentie gelegd. Het is een typisch economisch geladen thema geworden, terwijl onderwijs breder is. Je maakt werk van de vorming van mensen. Gereformeerde scholen hebben als stevige identiteitsscholen een uniek 'sellingpoint' om beleving en betekenis te geven. Maar een gezamenlijk merk vraagt meer. Daarom vind ik het traject 'identiteit als sterk merk' een must. Christelijk onderwijs moet zich met het oog op de toekomst vooral inhoudelijk sterk en zelfbewust profileren.

De afgelopen weken werd ik weer met de neus op de feiten gedrukt als het ging om het belang van een sterk merk voor scholen geïnspireerd vanuit de Bijbel. De laatste school van de richting mag open blijven. Die garantie geeft staatssecretaris Dekker aan het onderwijsveld dat zich de laatste maanden stevig heeft verweerd tegen het schrappen van die bepaling. Van de LVGS-scholen zouden er zo'n kleine dertig kunnen verdwijnen, als die bepaling werd geschrapt. Die scholen kunnen even weer rustig ademhalen, maar daarmee is niet alles gezegd.

Het wetsvoorstel van Dekker om het richtingbegrip voor de toekomst af te schaffen staat gewoon overeind. Hij werkt er aan door. En de bepalende betekenis van het begrip richting zal vroeg of laat verdwijnen. Met een nieuw stelsel voor bekostiging en een debat over de hoogte van stichtings- en opheffingsnormen komt de discussie te zijner tijd weer op de agenda. Of los daarvan: ook de veranderende samenleving vraagt van onderwijs dat het strategisch nadenkt over de eigen toekomst. Ik noem een paar voorbeelden:

- de leerlingdaling
- de grotere invloed van de lokale overheid op onderwijs en onderwijsvoorzieningen
- de roep van ouders om integrale kindcentra
- onderwijs 2032
- de nabijheid van de school
- de manier waar op scholen zich verantwoorden over hun kwaliteit

Zo zijn er nog wel een aantal ontwikkelingen te duiden die het relevant maken voor christelijke scholen om hard te werken aan hun profiel en propositie. Gereformeerde scholen zullen zich in de toekomst vooral moeten onderscheiden door hun concept en uniciteit. Nabijheid, gekoppeld aan opvangvoorzieningen, is in de tijd waar twee ouders werken een criterium dat steeds belangrijker wordt. De regionale functie van de christelijke school in dichtbevolkte gebieden staat daardoor al onder druk.

Scholen die desondanks aantrekkelijk willen zijn, moeten zorgen voor een scherp onderscheidend profiel en daar hun marktpositie ook op richten. Beleving en betekenis. Gereformeerde scholen zeggen dat zij identiteit als onderscheidend criterium hebben. Daar valt echter nog veel te doen. Die identiteit is vooral gebaseerd op een afgebakende groepsidentiteit van de afbrokkende zuil. Door de betekenis van het begrip richting binnen onderwijsland is die identiteit tot nu toe extra beschermd.

Als die factoren verdwijnen komt het echt aan op de onderscheidende kracht van het merk. Hoe werkt identiteit door in de school? Wordt het beleefd en heeft het 'navolger zijn van Christus' echt onderscheidend betekenis. Onderwijs is niet alleen de vrijheid om een school van de 'eigen denominatie op te richten', maar ook de vrijheid om die identiteit te vertalen naar de inrichting van het onderwijs.

Daarom ben ik blij, dat het project o.l.v. Roel Kuiper in een tweede fase is aangeland. Het onderzoek richt zich nu op de pedagogische en onderwijskundige visie en de doorwerking van identiteit in die visie. Dat klinkt haast 'overambitieuze', maar op veel scholen zijn mooie voorbeelden. Verbind ze met elkaar, zorg dat er een conceptuele onderbouwing komt. Laten we de beleving en betekenis daarvan ook professioneel neerzetten als een aanstekelijk merk voor veel ouders en leerlingen.

Kijk vanuit die bril morgen ook gewoon weer eens naar je schoolgebouw, je website en de inrichting. Ik zou willen dat de gezamenlijke beleving en betekenis van de gevels, de websites en de inrichting afspatte. Als ik scholen bezoek, zie ik dat er nog een wereld te winnen is. Beleving en betekenis van identiteit heeft veel aspecten.

Jan Westert, voorzitter LVGS

'MAN AS SUCH, THEREFORE, AS A RELIGIOUS UNITY, CAN NEVER BE THE 'OBJECT' OF OUR PEDAGOGICAL MOULDING. OUR NURTURE CAN ONLY DIRECT ITSELF TO THE VARIOUS ASPECTS OF A PERSON'S EXISTENCE'

(De Graaff, p.111)

ONTWIKKELING PEDAGOGISCHE & DIDACTISCHE VISIE

De afgelopen maanden heeft het onderzoek in het kader van de verdere doordenking van de pedagogische en onderwijskundige visie goede voortgang mogen vinden. Eerst hebben in maart en april twee expertmeetings plaatsgevonden, vervolgens hebben we literatuurstudie gedaan en is er een conceptnotitie gemaakt als startpunt voor bespreking en verdere ontwikkeling. Onderstaand een verslag.

Expertmeeting pedagogen

Op vrijdag 11 maart heeft een inspirerende ontmoeting plaatsgevonden tussen christen pedagogen, waarin nagedacht is over de behoefte aan een christelijke (visie) op pedagogiek, de behoefte aan tools voor docenten en enkele inhoudelijke thema's op dit vlak.

In het gesprek kwam de waarneming naar voren dat er voornamelijk behoefte is aan onderling gesprek over de identiteit en de doorwerking daarvan in het pedagogisch handelen voor de leerkrachten en leiding op scholen. Door middel van onderling gesprek en reflectie treedt bewustwording op ten aanzien van de eigen identiteit en de doorwerking daarvan in het dagelijkse handelen (in de klas). Op dit moment wordt met medewerking van onder andere de CHE gewerkt aan een handleiding 'identiteitsgesprek voeren', wat ook beoogt handvatten te geven aan managers voor het voeren van 'discours' op school.

Tegelijkertijd hebben we gesproken over de school als een 'tussenstation' tussen gezin en samenleving. Hoe groter de afstand tussen school en de steeds sterk veranderende samenleving wordt, hoe moeilijker het wordt voor de leerling om daadwerkelijk een plek te verwerven in die samenleving en zijn bijdrage daar te hebben. Dit is ook uit onderzoek gebleken. De vraag is of er voldoende wrijving en spanning in de school aanwezig is, om leerlingen (beter) voor te bereiden op de samenleving. Met alleen gesprek en het eigen geloof van de docent kom je daar niet uit. Het gaat erom of de leerkracht het vermogen heeft om over het geloof te praten in relatie tot de samenleving. Daartoe dient hij (goed) ingewijd te zijn in de publieke theologie.

Er is ook doorgesproken over de relatie docent-leerling. Maken we deze (niet) te belangrijk? Ontsnapt de leerling ooit aan de status van 'wordend'? Voorzichtigheid is ook geboden met betrekking tot de term 'vormen': een leerling is al iemand van zichzelf. En in hoeverre hechten we te sterk aan bestaande structuren en waarden als school en hoe staat dat in relatie tot de postmoderne samenleving?

Tot slot stippen we enkele thema's aan die besproken zijn, maar niet nu nader uitgewerkt worden: zone van de naast ontwikkeling (Vygotski), richtingsbesef (Ter Horst), eerste, tweede en derde orde leren, inductief denken in plaats van deductief en omgaan met onvolkomenheden: het doel van een school is niet het 'creëren' van de perfecte mens. Bijna perfect getimed en tevreden keerde iedereen geestelijk en lichamelijk gevoed weer huiswaarts.

'THE QUESTION (...) FOR RELIGIOUS EDUCATORS ACTUALLY IS: HOW TO CREATE AN 'OPENING' IN WHICH THE OTHER CAN SPEAK TO THE STUDENT, AND IN WHICH THE STUDENT CAN SPEAK, CAN RESPOND TO THE OTHERNESS OF THE OTHER'

(Miedema, 2004, p.44)

Expertmeeting onderwijskundigen

Op 7 april kwamen onderwijskundig experts bij elkaar. Door hen werd vooral gepleit voor het aansluiten bij gewoonten en rituelen in de onderwijspraktijk. Deze werken immers sterk vormend. In navolging van David Smith zouden we daar kritisch naar moeten kijken: in hoeverre zijn deze praktijken eigenlijk christelijk en waarin zouden we kunnen en willen groeien? Als onderzoekers zouden wij scholen in dit reflectieproces kunnen ondersteunen en volgen en bijvoorbeeld inspirerende good practices kunnen beschrijven, evenals de 'plekken der moeite'. Reflecteren is immers van cruciaal belang in een lerende organisatie (belangrijke voorwaarde voor effectieve schoolontwikkeling). Dit vraagt reflectief vermogen van leerkrachten, een veerkrachtige organisatie en attitudes om te willen leren en kwetsbaar te zijn. Met als doel dat het onderwijs bijdraagt aan rijke toerusting van leerlingen voor een plek in de samenleving, met oog voor alle drie de doeldomeinen persoonsvorming, socialisatie en kwalificatie. Daarvoor is contact met de samenleving onontbeerlijk; ouders kunnen daarin een belangrijke rol spelen.

Ook is doorgesproken over leren en leerprocessen. Leren vindt plaats via imagination, processen van betekenisgeving aan beelden die er op je afkomen. Als leerkracht mag/moet je beelden uitlokken en losmaken. Daarin neem je ook je eigen (identiteitsgekleurde) beelden mee. In christelijk onderwijs zouden de grand stories (als het narratief, het verhaal) incl. onderliggende implicaties voor het vak aan de orde moeten komen. Imagination kan tot stand komen in situaties van betrokkenheid. Het creëren of oproepen van die situaties is belangrijk. 'Mooie momenten ontstaan altijd in situaties van betrokkenheid', aldus één van de experts. Het is belangrijk daar als leerkracht zelf én in interactie met je leerlingen op te reflecteren.

'LEREN IS HET RESULTAAT VAN EEN GEBEURTENIS, EEN ONTMOETING TUSSEN LERAAR EN LEERLING, WAAR BEIDEN ANDERS UITKOMEN'

(Biesta, 2015)

Tot slot werden enkele onderwijskundige dilemma's voorgelegd, zoals sturing vs. begeleiding van het leerproces of opbrengstgericht vs. ontplooiings- (talent)gericht. In het algemeen pleitte men voor balans tussen de uitersten en voor aansluiting bij leer- en doceerstijlen. Ten aanzien van het dilemma gemeenschappelijkheid vs. differentiatie werd gepleit voor dominantie van de eerste in christelijk onderwijs. Differentiatie is belangrijk, maar met gemeenschappelijkheid als centrale waarde moeten we daar niet 'in opgaan'. Interessant met het oog op verdere door-denking!

'ALS ELKE CLAIM OP WIJSHEID, RICHTING EN WAARHEID CATEGORISCH WORDT AFGEWEEZEN, WORDT ONDERWIJS BIJNA EEN CONTRADICTIO IN TERMINIS'

(Boele, 2015)

Literatuurstudie

In aansluiting op deze inspirerende expertmeetings zijn Tirza en Berber de literatuur in gedoken. Dit proces is nog steeds gaande en krijgt meer en meer focus. Bij de verwerking van de resultaten hiervan zijn ook de verslagen van de expertmeetings en van de voorgaande heidagen met projectmedewerkers meegenomen. In eerste instantie heeft de literatuurstudie zich gericht op zeven thema's. Het voert voor deze nieuwsbrief te ver om daar inhoudelijk uitgebreid over te rapporteren. We volstaan met het per thema noemen van enkele kernauteurs en -begrippen en het her en der plaatsen van enkele kernachtige citaten.

1. Onderwijs als praktijk: normatieve praktijk, inherente bestemming (vorming), doelen, (rand)voorwaarden, What, How, Why?
2. Visie op mens: vrijheid & verantwoordelijkheid (christelijke filosofie, De Graaff, De Muynck, MacIntyre), de mens als religieus wezen (dus niet object, gelijkwaardig), antwoordend wezen (dus ruimte creëren voor antwoordgeven) (Heschel) en sociaal wezen (leren in relaties) (Biesta, Miedema).
3. Leraar, leerling, ouder en hun relatie: Leraar: zowel professional als richtingwijzer/gids/coach/moral agent. Relatie: subject-subject, wederkerig, asymmetrisch, autoritatief. Ouders: loyaliteit, pedagogische samenwerking.
4. Doel van onderwijs: Biesta (3 doeldomeinen), Kuiper (waardengedreven, het hart eerst), Boele (infobesitas/onwijsheid, pleidooi voor onderwijsheid), Wolterstorff (educating for life, educating for shalom), Pike.
5. Schoolcontext: verhouding tot gezin, buurt en samenleving, Baars (belang van kritische discussie, wrijving/spanning), Praamsma, Miedema, Wolterstorff, de Vries (ouderbetrokkenheid 3.0).
6. Curriculumvraagstukken: vakinhouden, netwerken (zoals I&K), Boele (logica, ethica, fysica), Wolterstorff, David Smith (verborgen curriculum), MacKenzie, Pike.
7. Vormgeving van onderwijs en leerprocessen: Kuiper (verwondering als prikkel tot leren, via vormen van open leren, met oog voor MI (Gardner)), Mourshed (lerende organisatie), Hattie ('leren zichtbaar maken'), Marzano ('wat werkt'), Bulterman-Bos, Vygotsky, de Jong, Pike, hoe omgaan met ICT, nieuwe onderwijsontwikkelingen.

Na het lezen van een eerste conceptversie van de literatuurstudie (die dus nog steeds voortgaat), inclusief de verwerking van expertmeetings en heidagen, heeft Roel Kuiper een document gemaakt dat hier enkele belangrijke lijnen uit het stuk bij elkaar bracht en kan dienen als startpunt in de verdere toespitsing en uitwerking van visieontwikkeling. Hierover lees je meer in het artikel op de volgende pagina.

Tot slot

We zijn blij dat we de hierboven beschreven opbrengsten op de heidag van 3 juni jl. met de projectmedewerkers hebben kunnen bespreken. Zij hebben positief kritisch meegedacht en bijgedragen. In de komende periode zullen we de literatuurstudie nader toespitsen op een aantal kernthema's die naar voren zijn gekomen. Ook zullen we opnieuw de documenten van de IASM-scholen onder de loep nemen en 'in gesprek brengen' met onze visievorming tot op heden.

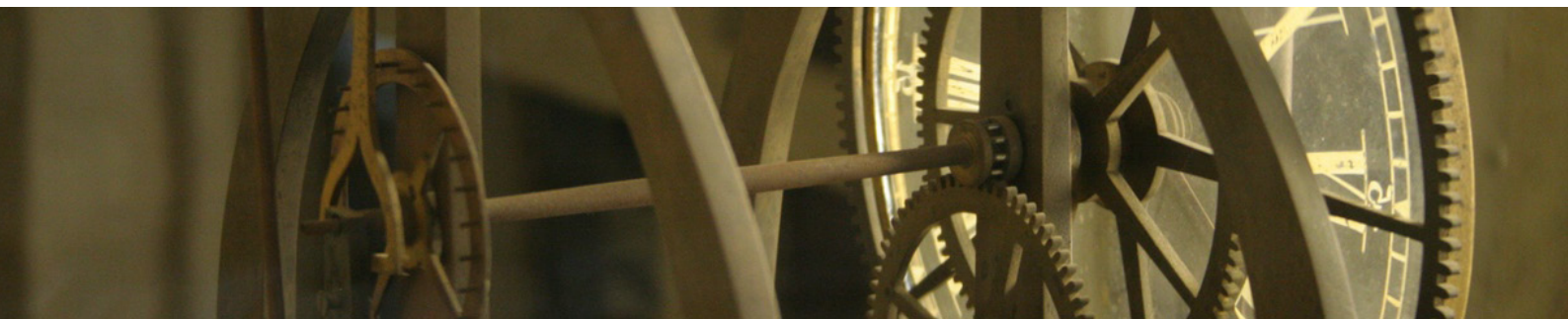
Tirza van Laar & Berber Vreugdenhil, onderzoekers IASM

OP WEG NAAR EEN ONDERSCHIEDEND PERSPECTIEF

Best spannend: samen met de scholen van het LVGS-verband ontwerpen we een kader voor een pedagogische en onderwijskundige visie. Met dat deel van onze opdracht zijn we dit jaar begonnen. Waarom doen we dit eigenlijk? Het 'ophaalonderzoek' van vorig jaar liet zien dat er op tal van plaatsen mooie 'best practices' zijn. Ook wordt er best veel nagedacht over pedagogische en onderwijskundige aspecten van het werk op school. Prima toch? Ja, maar dat is niet het hele verhaal. Op de vraag hoe het levensbeschouwelijke van de school, zeg de gereformeerde of evangelische identiteit, doorwerkt in een pedagogische en onderwijskundige aanpak bleek ook veel verlegenheid.

Doordenking, verwoording, samenhang van dit alles bleek soms dun ijs. Tussen de scholen van LVGS wordt op dit punt niet veel uitgewisseld. Nee, het wiel hoeft niet altijd opnieuw uitgevonden te worden, zeker niet, en toch is er ook behoefte aan kaders die een gemeenschappelijke basis bieden voor professionalisering, schoolontwikkeling, doordachte pedagogische en onderwijskundige keuzes. Daaraan ontbreekt het wel. We hebben ze nodig om samen te kunnen bouwen aan identiteit als 'sterk merk'. Het ontwikkelen van die kaders nemen we nu ter hand. Het project is een volgende fase ingegaan.

Aan het begin van die volgende fase is er een stuk geschreven dat gedeeld is met de 'kopgroep'. Daarin proberen we een eerste basis te leggen. Dat stuk hebben we Kairos genoemd. Kairos betekent zoveel als het 'gouden moment', het moment waarop nieuw inzicht doorbreekt, betekenissen aan ons duidelijk worden en we met andere ogen leren zien. Er is hier ook een Bijbelse betekenis: kairos is een moment van inkeer en omkeer, een toewending naar God. Het is ook een pedagogisch en onderwijskundig moment wanneer we begrijpen wat van ons gevraagd wordt en we leren op een nieuwe manier in de wereld te staan.

We toetsen of we langs deze lijn een eigen benadering kunnen neerzetten. Christelijk onderwijs kan niet leven met een platte visie op onderwijs. Het gaat er niet om zo snel mogelijk iets in de leerling te krijgen en deze vervolgens productief te maken. Goed onderwijs begint met 'ontdekken', weten wie je bent, welke talenten je gekregen hebt en hoe je daar verantwoordelijkheid voor kunt dragen. Het woord 'schola' staat in het Grieks voor 'rust'. De school is de plek om te ontvangen en daarna te groeien. Uit verwondering. Met Gods genade. Daar willen we in onze benadering bij aansluiten.

Het sterke merk dat we samen ontwikkelen heeft een aantal 'building blocks' nodig. Dit zijn de bestanddelen waar we aan verder gaan werken.

1. Een visie op onderwijs en de daarbij passende inrichting van de leeromgeving (zowel methodisch als fysiek)
2. Een visie op de onderwijspraktijk en de kwaliteit die vakbekwame docenten daarin aanbrengen.
3. Een visie op de vorming die leerlingen in het christelijk onderwijs ontvangen.

Mogelijk zijn er meer 'building blocks' nodig, maar we denken dat we met deze drieslag al heel wat kunnen beschrijven. Het gaat in deze drieslag om de inhoudelijke visie, vervolgens om de manier waarop goed onderwijs gestalte krijgt en tenslotte om het resultaat bij leerlingen. Uiteindelijk gaat het daar om. Als koepelwoord kiezen we hier 'vorming'. Dat is een breed begrip. Naast de vorming van persoon en karakter, bedoelen we hiermee ook de toerusting voor maatschappelijke taken (burgerschap, beroep) en de opleiding voor een diploma. Maar al dit opleiden en toerusten loopt uiteindelijk uit op de vorming die een leerling ontvangt en waarop hij of zij kan terugblikken bij het verlaten van de school. Wordt vervolgd!

Roel Kuiper, inhoudelijk projectleider IASM